

ZA TEKMOVANJE S PODROČJA SLOVENŠČINE ZA CANKARJEVO PRIZNANJE BOMO PRVOŠOLCI V ŠOLSLEM LETU 2022/2023 BRALI PESNIŠKE SLIKANICE *ŽIVALSKÉ USPÁVANKE* LILE PRAP

Pesniške slikanice bomo brali v povezavi s krovno temo letošnjega tekmovanja

RIME SRCA, RITMI SVETA.

V prvem razredu bomo v okviru priprav na tekmovanje brali avtorsko slikanco Lile Prap *Živalske uspavanke*. Poezijo Lile Prap v tej slikanici lahko izkusimo prek različnih kanalov – berimo in poslušajmo, ko berejo drugi, oživimo jo – odigramo, uglašbimo, animirajmo. Opazujemo ilustracije in spoznajmo več iz njih. Ob živalskih uspavankah se odstira širok poligon možnosti za aktivno branje in poustvarjanje.

Krovna tema letošnjega tekmovanja za Cankarjevo priznanje je Rime srca, ritmi sveta in kot pravi dr. Saksida v skupnih izhodiščih, so to rime, ki nastanejo iz srca. V prvem razredu se bomo tako vživljali v pesniške živalske »junake«, tipali razpoloženje v posameznih pesmih in občutke, ki se nam ob tem porajajo, hkrati pa bomo raziskovali zvočnost v ritmih, ki jih posamezne pesmi ponujajo.

Pesmi nimajo enotne oblike ali rime, vsaka se nekoliko razlikuje, a je njihova prevladujoča značilnost, kot v spremni besedi *Živalskih uspavank* iz zbirke *Domače branje* navaja dr. Haramija, onomatopoiija ali posnemanje glasov. S prvošolci se bomo tako podali v razikovanje zvokov, ki nas obdajajo in teh, ki slikajo pesniške slike v živalskih uspavankah.

Liljana Praprotnik Zupančič, v svetu in doma bolj poznana kot Lila Prap, je avtorica pesmi in tudi ilustracij v letošnji izbrani knjigi za prvošolce. Prav tako je tudi prejemnica mnogih nagrad za svoje delo. Seveda lahko z učenci namenite nekaj časa tudi avtorici, morda boste prebrali ali poslušali kak intervju z njo ali pa primerjali njene slogovno značilne ilustracije iz drugih knjig, katerih vsebina bo gotovo prav tako navdušila otroke, v kolikor je še ne poznajo.

Slikanice ne gre brati ločeno od ilustracij, literarno-likovno estetsko doživetje se gradi prek besedilnih in likovnih signalov. Ilustracija še poglobi razumevanje posamezne pesmi. Strategija vizualnega mišljenja (Visual thinking strategy – VTS) predvideva vprašanja v smislu »*Kaj se dogaja na tej sliki? Zakaj tako misliš? Kaj na sliki ti to pove?*« – pogovarjajmo se torej tudi o ilustracijah. Na nekaterih ilustracijah v slikanici lahko vidimo mladička z mamo (ali očetom?), na vsaki pa je na prav poseben način upodobljena luna. Le kaj o tem menijo naši učenci?

Otroci v prvem razredu so praviloma še zmeraj v obdobju intuitivne inteligence (ki traja do 7./8. leta), kjer je otrok že zmožen doživeti književne osebe, ki mu po zunajosti niso podobne (npr. živali), za vrata za identifikacijo pa potrebuje podobnost med seboj in književno osebo. (Kordigel, 2008) Ob *Živalskih uspavankah* Lile Prap ne bo težko vstopiti v besedilni svet mišk, čukcev, kužkov in ostalih junakov, ki hočejo ali nočejo spati, se zaspati bojijo in podobno.

Otrok se že v najzgodnejšem obdobju odziva na enega bistvenih elementov poezije – ritem, uspavanje pa so povezane z občutkom varnosti, ki ga že majhen otrok doživlja ob pestovanju ob uspavankah (Kordigel, 2008), in tako bo gotovo tudi tokratno srečanje z uspavankami prijetno doživetje za vse.

Knjigo berimo najprej v celoti, nato pa posamezno pesem večkrat. Otrok si pesemsko sliko ob večkratnem poslušanju zamišlja vsakič znova in jo v domišljiji dopolnjuje, domišlja.

Morda še poudarek iz skupnih izhodišč, da bomo mentorji branja skupaj z mladimi sogovorniki opazovali predvsem učinek pesmi na bralca, dovolili osebno presojo prepričljivosti sporočila, a hkrati mlade spodbujali tudi k razumevanju jezikovne igre, ki ji pravimo pesem. Pesem bomo začutili in o njej (kritično) razmišljali, oboje pa povezali še z zmožnostjo pisanja o prebranem. Odveč je poudarjati, da je pri tem ključna vloga mentorja branja, ki dopušča osebni pogled svojih sogovornikov na poezijo, a jih hkrati tudi vodi k prepoznavanju spregledanih besedilnih signalov.

NAMEN ALI UČNI CILJI

Pregled Učnega načrta Slovenščina za 1. triletje nas usmerja na naslednja področja (UN, 2018):

Cilji iz učnega načrta (2018):	<i>Živalske uspavanke:</i>
<p><i>Razvijanje recepcijske zmožnosti z branjem/poslušanjem/gledanjem uprizoritev umetnostnih besedil in z govorjenjem/pisanjem o njih</i></p> <p>Učenci in učenke:</p> <ul style="list-style-type: none"> • v poslušani/prebrani pesmi naslov povežejo z besedilom; • prepoznajo kitico kot zgradbeno in pomensko enoto; • izražajo svoje razumevanje pesmi in ga primerjajo z razumevanjem sošolcev; • doživljajo zvočnost pesmi, zlasti ritem in rimo; • ritem pesmi povezujejo s sporočilnostjo; • zaznavajo likovno oblikovanost pesmi/ besedila; • (ob koncu tega vzgojno-izobraževalnega obdobja) povezujejo zvok besede in zvočno slikanje (onomatopoiijo) s podobami, ki jih vzbuja besedilo; 	<p><u>Učenec kot poslušalec, bralec, gledalec, ilustrator.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kaj so uspavanke in zakaj jim tako rečemo? • V knjigi so daljše in krajše uspavanke, ki so napisane na poseben način – v verzih in kiticah. • Koga vse srečamo v knjigi in kaj se z njimi dogaja? Ker je čas pred spanjem čisto poseben trenutek, je to prepoznati tudi v vsaki uspavanki posebej (uspavanka za slone se najbrž sliši drugače kot uspavanka za piščance). • Izpostavimo zven in pomen pesemskega izraza, onomatopoetičnost, igre besed in ponavljanja (zaspi, pi, pi, pi/hu hu, noč je tu/ajatuuuuuutaja/sssipi, ssssinek, sssipi). • Opazovanje dogajanja v ilustracijah pomembno dopolni vsebino pesmi;

<ul style="list-style-type: none"> • se odzivajo na čustvene sestavine besedila (npr. vesela, žalostna pesem); • (ob koncu vzgojno-izobraževalnega obdobja) primerjajo pesem na ravni teme z že poslušanim oz. prebranim besedilom ter predstavijo podrobnosti in razlike; povedo, katera pesem jim je bližje in zakaj; • zaznavajo rabo čustveno obarvanih besed. <p>Razvijajo recepcijske zmožnosti s tvorjenjem/(po)ustvarjanjem ob umetnostnih besedilih (pisanje/interpretativno branje/govorjenje)</p> <p>Učenci in učenke:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ustvarjajo zvoke z jezikovnimi in nejezikovnimi sredstvi; • (ob koncu vzgojno-izobraževalnega obdobja) tvorijo zvočne nize, prepoznavajo in posnemajo izrazite vzorce iz pesmi, po vzorcu tvorijo onomatopoijo; • tvorijo izrazita ritmična besedila; • iščejo besede, ki se rimajo; • tvorijo rime tako, da dopolnjujejo manjkajoče rime na koncu verza; • (ob koncu vzgojno-izobraževalnega obdobja) skušajo tvoriti enokitične pesmi. 	<p>»branje« ilustracij v povezavi z vsebino pesmi, ki naslika razpoloženje tik pred spanjem.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tema slikanice so živali, motivi pa priprava na spanje, naklonjenost in bližina odraslih, sanje. Učenci pridobivajo tematsko izkušnjo tudi ob »branju ilustracij«. • Prepoznavajo podobnosti, ko se tudi sami stisnejo k svojim staršem pred spanjem (identifikacija s književnimi junaki). <p><u>Ob izbranih pesmih učenci poustvarjajo literarnoestetsko doživetje z govorom (pogovori o prebranem), risanjem, branjem (večkratno branje), pisanjem (poustvarjalno pisanje), igro (igra vlog), itd.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Prepoznavajo oponašanje živalskega oglašanja in zvokov iz narave. • Vrednotijo književno besedilo skladno s starostjo učencev, njihovim razumevanjem in osebnim odzivom. • Iščejo rime, tvorijo zvočne nize, pišejo preproste enokitične pesmi (z dopolnjevanjem), pišejo o prebranem ter na preprost način opisujejo svoje domišljjskočutne podobe.
---	--

AKTIVNOSTI V RAZREDU

PRED BRANJEM

Med različnimi vrstami motivacij bomo zagotovo lahko uporabili likovno – ilustracije bodo odlično izhodišče tako za pogovor o pesmi kot nadgradnjo v razumevanju. Uvodoma bo prav tako zanimivo razmišljanje o tem, *kaj počno miške pred spanjem, pa piščančki? In druge živali iz slikanice?*

Morda lahko poslušamo zvoke različnih živali, ki se pojavijo v knjigi in jih napovemo s tovrstnimi zvočnimi ugankami. Uganke so lahko tudi igrivo gibalne, kjer s pantomimo in oponašanjem gibanja živali otroci iščejo svoj par (mama koklja poišče malo pišče itd.).

No, pa kdo ve, kako te živali spijo? In kdaj? Kdo jih spravi spat? Vemo, da medved v resnici ne gre na zimsko spanje, ampak le dremlje, a se morda znotraj same obravnave ne bi preveč poglobljali v raziskovanje živali, saj povezovanje s tematskimi sklopi iz naravoslovja ne motivira za doživljanje lirskega razpoloženja (Saksida 1994 v Kordigel 2008) Zato bomo ta vprašanja pustili v okviru poetičnega sveta.

Kako greste pa vi spat? Vam kdo pove ali zapoje kakšno uspavanko? No, tudi mama koklja svoje pišče spravi spat z uspavanko. Pa tudi mama medvedka ... Priložnost za preprosto dramatizacijo v razredu.

O knjigi

Knjigo prelistamo, se pogovorimo o pričakovanjih. Kaj mislite, o čem bo govorila knjiga? Zakaj tako mislite? (Kakšen naslov bi ji dali?) Kaj še lahko ob prvem listanju knjige poveste?

Uspavanka

Kaj pa vam pomeni uspavanka? Poznate kakšno? Kako, od kod jo poznate? Ali uspavanke vedno pojemo? V tej knjigi so živalske uspavanke zapisane. Katera uspavanka vas najbolj pritegne? Zakaj? Kako bi pa brali Uspavanko za ribe? Morda le oponašamo ribje odpiranje ust pri U in smo tiho pri znaku za nepoudarjen zlog?

Te uspavanke je zapisala in ilustrirala Lila Prap. Njen značilni slog ilustracij lahko opazujemo tudi v drugih avtorskih slikanicah, otroke usmerimo v knjižnico.

Povabilo k ponovnemu listanju knjige. *Kdo bo spraval koga spat? Znamo katero uspavanko prebrati? Katera uspavanka vas najbolj pritegne? Zakaj?*

MED BRANJEM

Mlade bralce bomo med branjem usmerjali v zaznavanje pesemskih slik; te so vidne (barve, oblike, premiki – *Kako je videti, ko je zunaj noč?*), slušne (zvoki, šumi – *Kako je slišati, kadar muc prede? In kako je slišati oglašanje rib? Ali ribe sploh slišimo?*), tipne (dotik – *Kako se počuti pišče v maminem objemu?*), okusne (nanašejoč se na okus – *Kakšnega okusa je Luna za miško?*) in vonjave (vonj).

Pri zaznavanju razpoloženja v uspavankah otroci ne bodo imeli težav, saj jim je tematika blizu tudi prek zunajbesedilnih izkušenj.

Z vprašanji jih vodimo do lastnih odgovorov o doživljanju prebranega, usmerjamo pa tudi k razbiranju informacij z ilustracije.

Ker je od začetka šolskega leta do tekmovanja kar nekaj časa, si lahko privoščimo branje posamezne pesmi v eni šolski uri. Sledimo interesom otrok – kaj jih pritegne?

Delo v dvojicah/skupinah:

Postanita mama medvedka in otrok medvedek – mama povej medvedku uspavanko ... Glede na ilustracije in prebrano pesem odigrajte vloge – kako bo mama uspavala majhne čuke?

PREDLOGI ZA POGOVORE O PESMIH so odično zapisani v izdaji slikanice Živalske uspavanke (Zbirka Domače branje Knjiga pred noskom). V teh priporočilih bomo zapisali le dva dodana premisleka za didaktično komunikacijo in predloge za poustvarjalno dejavnost

PO PREBRANEM.

Uspavanka za čuke

Kdo pove uspavanko? Kdaj pa? Koliko malih čukcev ima mama? Kaj bodo počeli ponoči? Kakšne vragolije pa mislite da čukci počno?

Postani mali čukec in "ušpiči vragolijo".

Zapiši jo – Hu, hu, hu, čukec »Miha« tu. Jaz bom danes ...

Uspavanka za piščance

S katerimi zvoki mama koklja uspava malo pišče? Zakaj pa mislite, da prav s temi? Zakaj pa mislite, da jih ponavlja? Kaj bi to lahko bilo zlato jajce?

Kako mama koklja objame pišče? Kaj bi pa še lahko počela s svojimi perutmi? In kaj se vmes dogaja z zlatim jajcem?

Pripravite kolaž koklje, peruti, piščka in zatega jajca. Pripravite temno podlago. Morda lahko pripravimo le kolaž ali pa izdelamo celo animacijo potovanja Lune čez nebo.

Sledi še nekaj dodatnih predlogov:

1. Učencem lahko ponudimo tudi medbesedilno izkušnjo ter knjižne junake iz knjige Živalske uspavanke poiščemo še v kateri drugi knjigi Lile Prap, npr. Živalska abeceda (2002), Zakaj? (2002), Male živali (1999), Mednarodni živalski slovar (2004).
2. Če učence zaznima, kako je s sanjami in kam gredo, ko oni zaspijo, lahko več izvejo še v eni knjigi Lile Prav, Kam gredo sanje (2008).
3. Po vzoru prebranih uspavank lahko otrok napiše svojo uspavanko. Morda bo dovolj posnemanje zvokov iz narave (vetra, dežja), morda bo spodbuda uspela rima (aja – _tutaja, roža – _poboža, srček – _smrček), morda pa bo napisana uspavanka "ljubki nesmisel".
3. Živalske uspavanke kar kličejo po uglasitvi. Otrok naj izbere njemu najljubšo in jo zapoje.

ZAKLADNICA IDEJ ZA POUSTVARJANJE

Priprava na Cankarjevo tekmovanje je priložnost tudi za izmenjavo idej in izkušenj med mentorji. Nekaj jih je opisanih v knjigi Živalske uspavanke (v izdaji Knjiga pred noskom), za podporo v e-okolju pa je nastala spletna stran <https://radiberemo.eu/> in želimo si, da bo podpirala delo mentorjev tudi v naprej. V ta namen lahko izkoristite spletno stran SODELOBR@LNICO <https://skupnost.sio.si/mod/folder/view.php?id=348927&lang=en> Zavoda RS za šolstvo in opišete ter pripnete tudi svoje uspešne pristope.

Pripravila: Tanja Jankovič

Viri:

- Kordigel Aberšek, M. (2008). Didaktika mladinske književnosti. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Saksida, I. (2015). Bralni dogodek s knjigo pred nosom: povabilo, ne ukaz. *Otrok in knjiga*, 36, str. 67–84.
- Prap, L. (2002). Zakaji in zatoji Lilijane Praprotnik Zupančič. *Otrok in knjiga*, 55, str. 60–62.
- Prap, L. (2013). Živalske uspavanke. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Domače branje Knjiga pred nosom).
- Prap, L. (2015). Kraca. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Švajncer, M. (2007). Umetniško ustvarjanje Lilijane Praprotnik Zupančič. *Otrok in knjiga*, 70, str. 67–82.